

ДОКЛАД

за

ПРЕБРОЯВАНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ 2011

Изготвен от комисия на съвещанието, проведено на 20 март 2011 г. в гр. Сандански,упълномощена от страна на следните организации: *ОМО „Илинден”-ПИРИН, Дружество на репресираните македонци в България, ТМО ВМРО (независима), Македонско християнско братство „Св. пророк Илия”, КПД „Никола Вапцаров”, КПД „Илинден”, КПД „Цар Самуил”, Сдружение „Победа – 2010”, вестник „Народна воля”, бюлетин „Македонски глас”.*

Съдържание:

МАКЕДОНЦИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕБРОЯВАНИЯ 1944 – 2010
ПОЗИЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ СПРЯМО МАКЕДОНЦИТЕ
ПРОБНО ПРЕБРОЯВАНЕ 2010
ПРЕБРОЯВАНЕ 2011
ЗАКЛЮЧЕНИЕ

МАКЕДОНЦИТЕ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕБРОЯВАНИЯ 1944 – 2010

1. По време на комунизма

1.а. Период на признаване 1944 - 1963

В периода 1944 – 2011 г. в България са проведени 7 официални преброявания. Към това трябва да прибавим и едно ученическо преброяване, организирано в училищата в Пиринска Македония¹ през 1945 г. От тези преброявания три са проведени в период, когато България официално е признавала съществуването на македонска нация и респективно на македонско малцинство на своя територия – това е периодът 1944 – 1963 г.

1. Ученическо преброяване, организирано от училищния инспекторат за учебната 1946/1947 г. От общо 43 920 ученици в областта като македонци са се самоопределили 35 184 (77,51%). Като македонци мохамедани – 4538 (10,33%). Като българи – 3184 (7,25%). Останалите (роми, турци, евреи и др.) общо – 1014 (2,31%).²

¹ С понятието Пиринска Македония се отбелязва територия, с малко надхвърляща днешна Благоевградска област, която през 1913 г. става част от България. Предпочитаме го пред другите съществуващи административни понятия поради тяхната голяма променливост. Например област Благоевград в последното десетилетие на XX век е част на Софийска област, а преди 1944 г. е поделена между две административни области – София и Пловдив.

² Данните са взети от книгата на д-р Васил Јотевски, Националната афирмация на Македонците во Пиринскиот дел на Македонија 1944 – 1948 г., ИНИ, Скопје, 1996, с. 109-111. По околии тези данни изглеждат по следния начин:

2. Официално преброяване на населението в края на 1946 и началото на 1947 г. На територията на България като македонци са се самоопределили 169 544³, главно в Пиринска Македония, където са мнозинство.
3. Официално преброяване през 1956 г. – 187 787 македонци, от които в Пиринска Македония – 178 000, а останалите в останалите части на България. В Пиринска Македония македонци са 63,33 % от населението, 33 % са българи, а 3 % други (главно турци, роми и помаци).⁴

1.б. Период на отричане и преследване (1963 – 1989)

След идването на власт на диктатора Тодор Живков през 1956 г. започва постепенна промяна на политиката спрямо малцинствата. Една от първите жертви на новата политическа линия е македонското малцинство. След неколкогодишни вътрешнопартийни борби съпротивата на македонското лоби в БКП начело с премиера Антон Югов – бивш активист на ВМРО (обединена), е пречупена, а главните личности - отстранени. Официално новата политика е прокламирана на пленум на ЦК на БКП, проведен на 11 март 1963 г. Нейно мото стават думите на диктатора Живков, казани на същия пленум:

- Горноджумайска (Благодеевградска) училищна околия – 7460 ученици македонци + 116 македонци мохамедани и 820 българи, а роми, евреи и турци общо – 113, или 87.83 % македонци, 9.79 % българи и 2.48 % останалите.

- Неврокопска (Гоцеделчевска) училищна околия - – 7141 ученици македонци + 3002 македонци мохамедани и 788 българи, а роми, евреи и турци общо – 622, или 87.79 % македонци, 6.82 % българи и 5.39 % останалите.

- Разложка училищна околия – 4522 ученици македонци + 1420 македонци мохамедани и 45 българи, а роми и др. общо – 134, или 97.09 % македонци, 2.10 % роми, 0.73 % българи и 0,08% други .

- Петричка училищна околия – 7775 ученици македонци, 625 българи - или 92,50 % македонци, 7.49 % българи.

- Светиврачка (Санданска) училищна околия – 8286 ученици македонци, 906 българи, роми и др. общо – 145, или 88.74 % македонци, 9.70 % българи и 1,55 % останалите

³ Красимир Кънев, *Законодателство и политика към етническите и религиозните малцинства в България*, в: А. Кръстева, (ред.), *Общности и идентичности в България*, София, Петекстон, 1998 г., с. 97

⁴ Ibidem. След промяната на политиката спрямо македонското малцинство от признаване към отричане, а и до днес са правени много опити да бъдат „обяснени” резултатите от първите преброявания. Те варират от твърдение, че хората са се записали македонци под действие на насилие (най-често обяснение), до това, че са записвани административно, без да ги питат. В подкрепа на тези теории никога не са приведени убедителни аргументи, нито спомен за насилие съществува в паметта на населението. Обстоятелството, че на двете официални преброявания (ученическото не е било разглеждано) голям процент от населението в Пиринска Македония се е декларирало българско (около 1/3) доказват, че не са употребени нито автоматично записване, нито насилие. При последното съгласно добре познатата комунистическа практика резултатът би бил 99 % македонци и 1 % други.

„Населението от Пиринския край е част от българската нация. Никаква македонска националност там няма и не може да има”,

а македонската нация е именувана „така наречената македонска нация”⁵.

Веднага след промяната на политиката са взети строги и всеобхватни мерки за българизация на македонците – мерки, обхващащи от детската градина до пенсионните клубове и от библиотеките до забрана на пеене и слушане на македонски песни. Мнозина, които отказват да се примирят с новата политика, са изпратени в затворите или интернирани във вътрешността на България. Въпреки това и въпреки строгите мерки, взети по време на преброяването през 1965 г., 9 632⁶ се самоопределят като македонци. Това са обаче главно хора, живеещи във вътрешността на България, където поради голямата им разпръснатост и по-малък брой за властите е трудно да вземат мащабните мерки, приложени в Пиринска Македония. В Пиринска Македония точно според обичайния комунистически шаблон броят на македонците е свален под 1 %.

На преброяването през 1975 г. въобще не е дадена възможност за изразяване на македонска или друга малцинствена принадлежност – то минава под знака на идеята за изградена единна българска социалистическа нация. Преброяването, планирано за 1985 г., е отложено поради проблемите свързани с „Възродителния процес” на турците и ромите – поредните жертви на националистическата политика на комунистическия режим .

2. В периода на демократизация 1990 – 2010 г.

2.а. Предварителни съобщения и призови за разправа при преброяването през 1992 г.

По време на първото преброяване след падането на комунизма в локалните медии в Пиринска Македония са публикувани редица съобщения, които алармират обществеността за опасността, която представлява големият брой,

⁵ БКП, Коминтернът и македонският въпрос (1917 – 1946), т. 2, Архивите говорят, кн. 5, Приложение № 1, с. 1288, 1292. В същата програмна реч се поставя като задача: „Нужно е активно, непрекъснато да утвърждаваме българското национално съзнание в това население” (с. 1292)

⁶ Красимир Кънев, op.cit, 97

самоопределящи се като македонци. В тези съобщения се посочват конкретни села в които над 80 % от хората се записвали македонци (конкретно са цитирани села, като Илинденци, Микрево и др.), а в някои се твърди, че в градовете Сандански и Петрич процентът на записващите се като македонци по време на преброяването варира между 20 и 30 %. При всички подобни публикации основен мотив е да се заклейми това явление като антидържавно и родоотстъпническо и да се призват властите да вземат мерки за негово прекратяване. По време на самото преброяване са забелязани множество нарушения и манипулации (за които ще говорим по-долу). Когато доста по-късно официалните резултати излизат наяве, бройката на македонци е далеч под очакваното предвид споменатите съобщения в пресата. Вместо цифра от около 225 000, която би се очаквала предвид резултатите от последното свободно преброяване (1956) и съответния прираст, или поне около 50 000, каквито биха се очаквали предвид споменатите съобщения в медиите, официалният финален резултат е 10 803.

2.б. Полицейско разследване срещу ОМО „Илинден”-ПИРИН през 2001 г

Непосредствено преди преброяването, проведено през 2001 г., ОМО „Илинден”-ПИРИН разпространява няколко десетки хиляди листовки, призоваващи гражданите свободно да се самоопределят и да не се страхуват да се самоопределят като македонци. В листовката са включени цитати от Хартата за правата на човека и Българската конституция. Последва силна кампания в медиите с призови да бъдат наказани виновните за разпространението на листовките, съпътствани със силна пропаганда против македонското самоопределение и доказване, че македонско малцинство не съществува. Областното управление на МВР в Благоевград откликва на медийните призови и започва разследване срещу партията, което е широко рекламирано в медиите.⁷ Редица ръководители на ПИРИН са викани и разпитвани в полицейските участъци

⁷ Люба Батембергска, Елица Златева, ВМРО обвини ОМО „Илинден” за намеса в преброяването, в. „Дневник”, 8 март 2001 г., http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2001/03/08/15009_vmro_obvini_omoiinden_za_namesa_v_prebroiavaneto/

във всички градове в Пиринска Македония. Поради отсъствие на каквото и да е нарушение, обвинение не е повдигнато, нито е започнато дело. Последното обаче е премълчано в медиите.

И при второто „демократично“ преброяване са взети същите мерки, както и в първото, с известна разлика, че сега те са разширени и усъвършенствани. А ето ги и тях.

2.в. Забелязани нередности при преброяванията през 1992 и 2001 г.

- Преброителите записват преброяваните автоматично с българска народност, без да ги питат.

- Преброяват стари хора, вземайки само данни от личните им карти и попълвайки според свое усмотрение и преценка.

- Когато някой пожелае да се запише като македонец, му се дава неточна или непълна информация (например – „Няма такава графа“, „Графа македонец няма, ако искаш други?“ – разбираемо често от преброяваните като предложение да ги запишат не като македонци, а като някоя друга народност. и пр.)

- Преброители спорят и убеждават пожелалите да бъдат записани македонци, че не можело или не трябвало, като стигат в някои случаи до молби или заплахи.

- Използват се моливи вместо химикалки с неизтриваемо мастило.

- На места се върши административно записване от кметовете - особено в малки населени места.

- Според твърдение на някои преброители, давани са им устни директиви да не записват хората като македонци, а според други правени им са проблеми, ако в техните резултати има македонци.

- Преброяванията се провеждат в крайно натегната и антимакедонска атмосфера, с призови в медиите да се защити националната сигурност срещу чуждите агенти и предатели (визират се активисти на македонски правозащитни организации), полицията започва публично рекламирани разследвания срещу македонски организации за антидържавна дейност, дават се декларации от официални лица,

че ще се вземат мерки срещу хората, призоваващи македонците да се самоопределят като такива, че няма да се позволи изкривяване на „историческата истина” и подобни. Върши се засилена и тиражирана от медиите пропагандна кампания, изпълнена със заплахи от страна на националистически организации. Забелязва се засилена активност срещу македонското самоопределение от органите на Държавна сигурност (сега ДАНС).

- Вземат се мерки сред преброителите да няма хора с македонско самосъзнание.

Емблематичен за натиска, извършван върху хората, работещи на държавна служба, е случаят с кмета на село Кромидово, Петричко, Борислав Филатов. След като става известно, че се е самоопределил на преброяването като македонец, общинският съвет на град Петрич му поставя ултиматум или да промени самоопределението си на българин, или да бъде отстранен от поста. Тъй като Кромидово е населено място с под 500 жители, кметът се назначава от общинския съвет. Борислав Филатов отстъпва пред натиска, изтегля картоната си, задрасква „македонец” и написва „българин”.

ПОЗИЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ СПРЯМО МАКЕДОНЦИТЕ

1. Официална държавна позиция на отричане

Проблемите при преброяванията идват от официалната позиция и политика на България спрямо македонците, която от 1963 г. насам, като изключим употребата на насилие и затвор, не е претърпяла други сериозни промени. Този континуитет на тоталитарната политика в демократичния период намира символичен израз в изказванията на някои от българските депутати и евродепутати през ноември и декември 2006 г. във връзка с предложението на Зелените и ЕФА в Европейския парламент в последния председателен доклад за България да се включи и точка за признаване на македонското малцинство. А именно: „Македонско малцинство в България няма и не може да има”⁸ – вероятно несъзнателен цитат

⁸ На 17.11.2006 г. Кристиан Вигенин, член на ръководството на управляващата в България партия БСП и заместник-председател на парламентарната група на европейските социалисти: „Македонско малцинство в България няма и не може да има”. Същия ден Иван Колчаков, български депутат и главен секретар на опозиционната СДС: „Въпросът има ли македонско малцинство в

на представителите на една демократична европейска държава на лозунг на комунистическия диктатор.

След падането на комунизма до днес българската държава не само не признава, но на практика на всички нива и чрез всички свои ключови институции официално **отрича** съществуването на македонско малцинство. Това е правено от:

1. Външния министър Бойко Димитров в официално изказване на 2 януари 1990 г.
2. Парламентът с официална декларация на 6 март 1990 г.⁹
3. От представителя на България в ООН Иван Сотиров на 21 май 1990 г.¹⁰
4. Президентите Петър Стоянов и настоящия Георги Първанов в свои изказвания.
5. Конституционния съд с решение Н 2 от 29 февруари 2000 г.
6. Софийски градски съд с решение от 23. 08. 2007 г по делото за регистрация на ОМО „Илинден”-ПИРИН.
7. Министър на българите в чужбина Божидар Димитров – извънредно често.
8. Министъра на външните работи Николай Младенов на 7 май 2010 г. при официално посещение в Скопие.¹¹

България е риторичен. Не само че няма, а и не може да има” .Към това се присъединява и депутатът на ДПС и евродепутат Янко Янков: „Няма и не може да има македонско малцинство в България” (*Лилия Томова*, Елс де Гроен търси медийни изяви, за да изглежда значима, в. "Дума", 17.11.2006 БСП в медиите,, <http://www.bsp.bg/cgi-bin/cms/vis/vis.pl?s=001&p=0030&n=000700&q='&vis=000049>.) На 14 декември 2006 г. - Лидерът на парламентарно представената партия Ред, законност, справедливост Яне Янев: „Няма, не е имало и не може да има македонско малцинство в България” (Галина Гиргинова, Яне Янев: Парламентът да приеме единна позиция, за да се сложи край на спекулациите с "македонското малцинство", 14 декември 2006 | 15:18 | Агенция "Фокус"). Същия ден Пламен Рачев, депутат на Коалиция за България: „Не могат да бъдат нарушени правата на малцинство, което не съществува (Мария Сталянова, Пламен Ранчев: Официалните македонски институции не приемат тезата за македонско малцинство у нас, 14 декември 2006 | 15:37 | Агенция "Фокус").

⁹ В. Работническо дело, бр. 66, 7 март 1990 г., стр. 1. „Не съществуват нито исторически, нито правни, нито каквито и да е други основания да се търси такова малцинство”, македонците са наречени „несъществуващо малцинство”. (Виж също Стојко Стојков, Македонците во Бугарија во борба за човекови права, Благоевград 2005 г., с. 2)

¹⁰ В. Дума, 22 май 1990 г. Той в изказването си нарича македонското самосъзнание несъществуващо „изкуствено самосъзнание”, което някой „отвътре и отвън” се опитва да създаде, нещо, което „не може да се оправдае с правото на самоопределение”. (виж също Стојков, op. cit, 3)

¹¹ В. Време, 7 май 2010, Игор Чавевски, Шефот на бугарската дипломатија не признава малцинства, Младенов не видел Македонци во Бугарија. Ето и думите на министъра: „В България

9. Правителството на Бойко Борисов през септември 2010 г. чрез уволняването на 5 висши служители в Националния статистически институт поради допускане на подграфа „Македонец” в пробното преброяване, определено наред с други като „несъществуващи етноси”.
10. Български депутати в българския и Европейския парламент и лидери на политически партии (сравни по-горе цитираните примери).

Официалната позиция на държавата е добре известна на обществото и през последните 20 години никога не е поставяна под въпрос от която и да е държавна институция или държавно лице. Това само по себе си има своето отрицателно влияние спрямо свободата на самоопределение на македонците в България

2. Обществени стереотипи

През годините на демократичен преход в българското публично пространство се създадоха серия отрицателни стереотипи по отношение на македонците, нещо, за което ключова роля изигра държавата със своята политика на отричане на македонската нация и малцинство. Хората, изразяващи македонско самосъзнание, са публично заклеймявани като родоотстъпници, национални предатели, врагове на България и българите, сепаратисти и дори терористи.

Държавата, освен че не взема мерки тези стереотипи да бъдат преодолени, всъщност активно ги промовира, с изказвания на свои най-висши представители.¹²

С подобни изказвания от най-високо ниво се захранват обвиненията спрямо македонските организации в страната, че са творения на чужди държави, че са сепаратистки и антибългарски.

Един от аспектите на тези обществени нагласи е словото на омраза спрямо македонците, което в България се е превърнало в нещо нормално и обичайно.

няма македонско малцинство, там няма никакви малцинства, там живеят хора, които имат човешки права.”

¹² Като пример може да се посочат официалните обвинения на министъра на външните работи Калфин през юни и юли 2006 г., както и на президента Георги Първанов през януари 2008 г., спрямо Република Македония, че тя е виновна за съществуването на македонските организации, за подкрепяне на (реално несъществуващи) сепаратистки тенденции в Пиринска Македония, както и за опитите за регистрация на ОМО „Илинден”-ПИРИН - една партия, състояща се изключително от български граждани и функционираща само в България.

Освен по-горе посочените обвинения се прибавят и изрази, често използвани с цел да обидят и унижат хората, изразяващи македонско самосъзнание, като лумпени, неграмотни, нещастници, мародери, хомосексуалисти и много подобни. За отбелязване е, че държавата не взема никакви мерки за спиране, ограничаване или санкциониране на това явление. В случаите, когато самите македонци са се опитвали да получат защита по съдебен път, съдът е защитавал обиждащите¹³.

При тези доминиращи обществени нагласи свободното изразяване на македонско самосъзнание е сериозно затруднено и съществуващата атмосфера влияе отрицателно върху свободата на самоопределение.

ПРОБНО ПРЕБРОЯВАНЕ 2010

1. Скандал с подграфа „Македонец” в електронното преброяване

В началото на месец септември 2010 г. в няколко области на България бе проведено пробно преброяване като подготовка към генералното такова през 2011. В електронния вариант на това преброяване сред възможните отговори на въпросите за етническа група и майчин език специалистите на Национален статистически институт (НСИ), водени както от европейската практика, така и съобразявайки се с резултатите от предишните преброявания, включват допълнително падащо меню в графата „Други”. Една от възможностите в това падащо меню е и македонец и македонски език. Това обстоятелство предизвиква истинска буря в медиите, а ултранационалистически групировки, като ВМРО-БНД, заплашват, че ще бойкотират преброяването. Скандалното според медиите и включилите се в кампанията партии и организации е това, че в преброяването

¹³ През 2004 г. 200 македонци подават жалба срещу ТВ журналиста Никола Григоров (специализирал се в говор на омраза срещу македонците и известен с употреба в ефир на фрази като „Тази помия македонизма”), поради негово интервю във вестник „Вяра”, в което той заявява, че всички македонисти (дума, използвана в България за означаване на хора с македонско самосъзнание) са коренно неграмотни, мародери и хора без морал. Съдът, след дълго бавене и прехвърляне на делото, отхвърля иска поради това, че тължители не били споменати поименно в интервюто. Македонският активист Димитър Сърбаков, от Гоце Делчев в периода 2003 – 2007 г. се опитва напразно да осъди лицето Стальо Сталев, който в местния гоцеделчевски вестник го е нарекъл заради неговите македонски прояви „дебил”. В един период дори самият той се оказва обвиняем, и то в същото това дело.

били включени „несъществуващи етноси“ като македонци и помаци. Под силния обществен натиск председателят на НСИ – Мариана Коцева, си подава оставката, но поради силния отзвук, който би можело да има това в някои европейски среди, премиерът отказва да я приеме. Вместо това са уволнени петима висши служители на НСИ, трима от които с ранг заместници.

Преди правителството да вземе това решение, на 11 септември 2010 г. по националната телевизия БТВ в предаването „Сеизмограф“ като опоненти се срещат председателката на НСИ и министърът на Българите в чужбина Божидар Димитров. Последният остро оспорва демократичните виждания на председателката на НСИ за правото на самоопределение и застъпва становище, че това право трябва да бъде ограничавано по някакви критерии. Че позицията на министър Димитров изразява тази на правителството, става видно от факта, че редовно разграничаваният се от скандалния си министър премиер този път не намира причина да се разграничи от неговите становища.

Със своите изявления министър Димитров не само постави под съмнение и обяви ограничения за правото на самоопределение, но имайки предвид конкретния повод на дебата, а именно „несъществуващите етноси“, то той от името на правителството отрече и правото на македонците да се самоопределят като такива. След като от правителството не последва разграничение, и то въпреки протестите на македонските организации, непризнаването на правото на гражданите на България да се самоопределят като македонци, или други „несъществуващи“ според държавата етноси, може да се смята за официална правителствена позиция.

НСИ се огъва под силния политически натиск и съобщава, че в преброяването ще има само графи българи, турци, роми и други.

След премахване на подграфата „Македонец“ и уволненията на специалистите от НСИ ОМО „Илинден“-ПИРИН изпрати писма до премиера и до председателката на НСИ, в които, освен че се застъпва за безпричинно уволнените, аргументира

своята позиция за необходимостта от включване на отделна графа „Македонец“ в преброителните картони.

2. Аргументи на ОМО „Илинден“-ПИРИН за включване на графи за всички малцинства и особено графа „Македонец“ в преброяването

1. През последните 70 години на практика във всички преброявания хиляди и десетки хиляди български граждани се самоопределят като македонци (169 000 през 1946, 187 000 през 1956 г., около 10 000 през 1965 г., 10803 през 1992 г., 5071 през 2001 г.).

2. След проведената кампания в медиите срещу съществуването на графа „Македонец“, но и срещу самото съществуване на македонска идентичност и право на самоопределение като македонец, и след като от страна на министър в правителството - а и от самия премиер! - включването на графа „Македонец“ се третира като някакво нарушение и вина, изискваща наказание, се изпраща силен сигнал срещу правото да се самоопределиш като македонец (или от друга отричана народност), нещо, което ще има следните извънредно тежки последици:

а. Неизбежно ще повлияе както на институцията, организираща преброяването, сред която се извършва разследването по нареждане на премиер, за откриване на „виновните“. С това в обществото се поставя под въпрос нейната обективност при предстоящото преброяване.

б. Дава се на преброителите да разберат, че самоопределение като македонец и подобно не е желателно, а е антибългарско, антидържавно, ненаучно и въобще недопустимо. Създава се съвсем реално изкушение пред преброителите да подхождат недемократично и неправилно, като самоинициативно злоупотребяват със своето положение от криворазбран патриотизъм и дълг и поради чувство на безнаказаност и правота.

в. Извършва се влияние и натиск върху гражданите на България с македонско самосъзнание; изпраща им се ясно послание, че самоопределянето като македонец е нежелано от държавата, дори е антидържавно и престъпно.

Посоченото прави графата „Македонец“ задължителна, за да се демонстрира, че не става дума за антидържавна или забранена и невъзможна самоидентификация, а за напълно приемливо и гарантирано право. Неприсъствието на подобна графа при създадената атмосфера ще доведе до силно изкривяване на резултатите от преброяването и закономерно - до тяхното отхвърляне от страна на македонските организации.

3. Поради многократните отричания на съществуването на македонско малцинство от най-официално ниво от най-висшите органи и на трите власти, включването на графа „Македонец“ ще способства за демонстриране на едно по-друго, положително отношение спрямо тези хора, би довело до успокоение в средите на македонското малцинство в България и ще способства македонците свободно и без страх да изразят своята народност.

4. Българското правителство многократно е декларирало пред европейски и други външни фактори, че публикуването на данните от преброяванията с включени в тях македонци само по себе си представлява признаване. Това твърдение трябва да се доведе до логическия си край с включване в преброяването на съответната графа.

5. Ще се избегне едно дискриминационно отношение и подялба на етническите групи на важни и по-малко важни. След като всички плащат данъци, би трябвало и еднакво да се третират. По-големият брой не би трябвало да поставя в привилегировано положение и да му се дава подобен символен, но и официален документален израз чрез имането/нямането на собствена графа при преброяването. Сегашното положение се схваща от мнозина представители на тези групи като обидно и унизително.

6. Присъствието на такава графа ще намали опасността от манипулации и ще свали съмненията за съществуването на такива, както и съмненията в получения резултат. Това ще помогне получените бройки да бъдат общоприети, а не отричани и оспорвани както при предишните преброявания. Смятаме, че всички би трябвало да бъдем заинтересовани от получаване на обективни, а не спорни като предишните данни по този въпрос – това ще

позволи и формиране на реална и обективна политика и преодоляване на различни митове и заблуди, които битуват в общественото пространство срещу носителите на македонско самосъзнание.

7. Ще улесни както преброителите, така и преброяваните и ще намали опасността от грешки и недоразумения.

8. Включването на графи за всички малцинства без съмнение ще допринесе за засилването на привързаността към държавата сред малцинствата в България, както и за засилване на доверието и приятелските връзки с близки и далечни страни, в които живеят представителите на тези малцинства.

9. Включването на няколко допълнителни графи едва ли ще създаде сериозни проблеми и едва ли би струвало толкова скъпо, че да оправдае демонстрирането на двойни стандарти спрямо гражданите според тяхното самоопределение към по-голяма или по-малка етническа група.

10. Освен признание на правото на македонците да се самоопределят като такива, графата ще бъде и израз на уважение към тяхната многократно декларирана воля.

11. Поради съществуващото голямо недоверие сред представителите на това (и други) малцинства спрямо провеждането на преброяването, включването на графа „Македонец“ би демонстрирало решимостта на държавата да получи обективни резултати

От ПИРИН също така предложиха редица мерки за гарантиране демократичността на преброяването.

1. На преброяването да фигурира и в електронната форма, и в преброителните картони отделна графа „Македонец“.

2. Преброителните листове да със сериен номер и да се подписват от гражданите.

3. Сред преброителите да има задължително и хора от всички малцинства, а не както последния път, когато специално се внимаваше да няма граждани с македонско самосъзнаие.

4. Да се забрани употребата на моливи и други подобни изтриваеми средства за записване при попълването на преброителните листове.

5. Да се гарантира преброяването наистина да става при разговор с хората, а не задочно, административно или чрез използване на личните данни.

6. Да се инструктират преброителите за свободата на самоопределението и правото на хората да се изявяват каквито се чувстват, в това число и македонци.

7. Да се подсигурят независими наблюдатели, щаб за регистриране на нарушения, прозрачност и възможност за проверка от независими организации.

8. Правителството официално да заяви, че правото на самоопределение ще бъде гарантирано и че всеки сам без никакъв страх ще може да декларира своята народност, включително македонец, и че преброители, които са пречили или манипулирали това право, ще бъдат строго наказвани.

9. Много желателно би било, ако българското правителство, базирайки се на резултатите от преброяванията от 1946, 1956, 1965, 1992 и 2001 г., признае, че в България съществува македонско малцинство. Подобно признание се налага както поради обективното му съществуване, така и поради съществуващата враждебна атмосфера срещу това малцинство в България, както и поради това, че досега българската държава от всички свои нива официално е отричала съществуването на македонско малцинство.

10. Да се дадат необходимите нареждания на ДАНС и полицията този път за разлика от предишните преброявания да не се намесват в преброяването и по никакъв начин да не пречат на свободното самоопределение на гражданите (особено на македонците).

На изпратените писма никога не бе получен отговор. Поради това четири македонски организации на 13 септември 2010 г. излязоха със следната официална декларация.

ДЕКЛАРАЦИЯ

Във връзка с извършващата се през последната седмица акция срещу правото на самоопределение в България по повод включването на графи за всички малцинства в България:

1. След силната кампания на ултранационалистически и екстремистки партии и организации, намерила подкрепа в множество медии, срещу включването на графи за всички малцинства в пробното преброяване;
2. След като правителството не реагира срещу тази антидемократична и позоряща страната ни вълна на скудоумие и примитивизъм;
3. След като министър от кабинета открито агитираше срещу свободата на гражданите сами да определят своята народност и призоваваше за ограничаване по различни начини на това право;
4. След като кабинетът не се разграничи от тези изявления на министъра;
5. След като премиерът нареди пълно разследване за откриване на виновните не сред агитаторите срещу правото на самоопределение, а срещу работещите в Националния статистически институт (НСИ);
6. След уволнението от страна на правителството на двама¹⁴ заместници от НСИ, за това, че са си изпълнили съвестно работата и са спазили европейските принципи, като са включили в графата „Други” всички реално съществуващи етнически групи, самоопределили се на предишните преброявания,

сме принудени да заявим следното:

Предстоящото преброяване и неговите резултати са вече компрометирани!

Компрометиран е НСИ!

Компрометирана е демокрацията в България!

Посочените крайно неуместни действия на премиера Борисов изпращат ясно послание:

- До служителите в НСИ – да внимават с „несъществуващите етноси” в предстоящото преброяване, ако искат да си запазят службата;
- До бъдещите преброители – че определени етноси не бива да съществуват и че регистрирането им е против държавната политика и може да навлече съответно наказание;

¹⁴ Няколко дни след излизането на декларацията броят на уволнените се увеличи с още трима.

- До македонците, но и до други отричани малцинства в България – че право на самоопределение за тях няма, че самоопределението им се третира като антидържавно и се наказва.

Няма никакво място за съмнение, че чрез службите за сигурност се подготвя поредната манипулация със самоопределението на малцинствата в България. Създаването на атмосфера на страх и нетърпимост спрямо македонците в България предхождаше и съпътстваше и двете предишни преброявания. Сценарият очевидно се потрета.

Докато в съседна Р Македония на предстоящото преброяване ще има графа „Българин“, то в България графата „Македонец“ е забранена, въпреки че на всички преброявания хиляди български граждани са се самоопределяли като македонци.

Но случилото се е и признание!

Острите реакции на националисти - рожби на тоталитарните служби за сигурност, са ясно свидетелство за техния страх от истината, истината, че в България съществува македонско малцинство и че броят на хората с македонско самосъзнание е прекалено голям, за да могат подобни кръгове да го преглътнат.

При това ненормално положение, от името на македонското малцинство в България и от името на нашите организации заявяваме, че ако не се вземат спешни мерки за включване на графа „Македонец“, както и графи за останалите малцинства, ако не се вземат мерки от правителството да гарантира международно гарантираното право на самоопределение за всички български граждани в еднаква степен и не се поправи създадената ненормална атмосфера на нетолерантност и лов на вещици,

няма да можем да признаем резултатите на предстоящото преброяване.

ОМО „Илинден“- ПИРИН, Дружество на репресираните македонци в България,

ТМО ВМРО (независима), КПД „Никола Вапцаров“

Декларацията бе премълчана в българските медии и отразена в македонските.

3. Последници от събитията през септември 2010 г.

Събитията през месец септември доведоха до няколко крайно неблагоприятни за свободното самоопределение на македонците в България ефекта.

1. Включването на подграфа „Македонец“ бе представено като скандално, недопустимо, антинаучно и некомпетентно.
2. Македонците отново и от най-високо ниво бяха обявени за несъществуващ етнос, а тяхното самоопределение за неприемливо.
3. Включването на подграфата „Македонец“ бе демонстрирано като наказуемо деяние
4. Премахването на подграфата „Македонец“ бе ново ясно послание, само по себе си бе много по-отрицателно като психологически ефект, отколкото простото й отсъствие, тъй като в нито едно от по-ранните преброявания (дори онези от периода 1944 – 1956) не е имало графа „Македонец“ в българските преброявания. Но сега за пръв път се случва премахване на тази графа, и то без истински да бъде въведена.
5. Официалното отричане на свободата на самоопределение от страна на министър в правителството след направените уволнения даде ясно да се разбере отрицателното отношение на правителството към македонското самоопределение.
6. Създаде се атмосфера на несигурност и страх както сред македонците, но така също и сред служителите на НСИ и сред бъдещите преброители.

ПРЕБРОЯВАНЕ 2011

1. Събития в навечерието на преброяването – януари 2011 г.

Тъй като единственото от всички искания и предложения на македонските организации, на което е обърнато внимание, бе забраната на употреба на други средства за писане освен химикал¹⁵ и вземайки предвид досегашния опит, и крайно отрицателната атмосфера, създадена след събитията от месец септември 2010 г., на 16 януари 2011 г. на събрание в гр. Гоце Делчев редица македонски организации потвърждават позицията си, че няма да признаят резултатите от преброяването. Това са ОМО „Илинден“-ПИРИН, Дружество на репресираните

¹⁵ Това изискване е дебело подчертано на стр. 8 в Упътването за попълване на преброителния картон.

македонци в България, ТМО ВМРО (независима), Македонско християнско братство „Свети пророк Илия”, КПД „Никола Вапцаров”, КПД „Цар Самуил”, КПД „Илинден”. Към тях се присъединяват и редакциите на македонските издания „Народна воля” и „Македонски глас”.

Около 20 януари ОМО „Илинден”-ПИРИН организира разпространение на 25 000 листовки с призив гражданите с македонско самосъзнание свободно и без страх да се самоопределят като македонци. Тази демократична проява довежда до традиционна антикампания в медиите. Тя е започната с пресконференция на екстремната националистическа партия ВМРО-НИЕ в Благоевград, която алармира журналистите за разпространението на листовките. Те са охарактеризирани манипулационно като „акция за македонизация на българи от Пиринска Македония”, твърди се, че „кампанията ... се финансира от македонските специални служби”, и се отправя заплаха, че „ще сезираме Окръжната прокуратура в Благоевград, която да се заеме със случая и да подведе под наказателна отговорност авторите и разпространителите на антибългарските листовки”. Медиите й придават голямо значение. Например регионалният вестник „Струма” на 24 януари 2011 г. на своята първа страница публикува заплахите на споменатата партия срещу разпространителите на листовките, както и това, че щели да бъдат предадени на прокуратурата. Самото разпространение е определено като опит на македонските тайни служби да създават проблеми на България. Информацията е пренесена от влиятелни медии като националното „Дарик” радио и вестник „Монитор”. В публикацията на „Монитор” и на позоваващите се на нея медии разпространението е наречено „незаконна пропагандна кампания”, „незаконно разпространяване” и „криминално разпространявани листовки” и е цитирано, че разпространителите ще бъдат дадени на прокуратурата. Тези новини са публикувани и в различни електронни медии.¹⁶

¹⁶ Darik News, 24 януари 2011, Македонизират българи при преброяването? http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=657700, пренесено и от Dnes+, <http://dnesplus.bg/News.aspx?n=518543>. Публикацията на „Монитор” е цитирана по публикацията в Actualno.com, пренесена от Novini.bg <http://www.novini.bg.com/news/7788> и Kurier.bg <http://kurier.bg/bulgaria/14935.html>

Този път обаче властите се въздържат да предприемат медийно рекламирано следствие.

При разпространението на листовките в гр. Сандански активисти на ОМО „Илинден“-ПИРИН съобщават, че са забелязали засилено полицейско присъствие и наблюдение на разпространителите на листовки от полицейски автомобили както и от стоящи на улицата полицаи, но инциденти не е имало.

На 31.01.2011 г. сутринта служители на Държавната агенция за национална сигурност (ДАНС) са нахлули в печатницата на фирма „Ираник – М“ в Благоевград и без да покажат заповед и да дадат никакво обяснение са конфискували току-що отпечатения и все още неразпространен брой на бюлетина „Македонски глас“ в пълния му тираж от 2500 екземпляра, посветен главно на преброяването на населението в България, което започва на 1 февруари 2011 г. Директорът на печатницата Стоян Николов Михайлов и един работник - Ивайло Любчов Митев, са били отведени от хората на ДАНС в сградата на МВР – Благоевград, и са задържани през целия ден, като са ги карали да пишат обяснения във връзка с отпечатването на бюлетина. През цялото това време служителите на ДАНС отказали да покажат каквато и да било заповед и да дадат каквото и да било обяснение за незаконните си действия. Конфискуваният бюлетин не е върнат.

Внесени са две жалби. Едната до МВР-Благоевград, и другата до прокуратурата. Обратната разписка се получава от МВР 13 дни след изпращането на писмото, от прокуратурата така и не идва. На 14 февруари се получава отговор от МВР с дата на издаване 8 февруари и подписан от директор Й. Кочев, в който се твърди, че служители на ОДМВР или РУП-Благоевград, не са участвали в подобна акция, подобни действия не са докладвани, нито пък са помагали на органите на ДАНС (правило е служителите на ДАНС при акции, изискващи задържане или конфискации, да бъдат придружавани от униформени служители на МВР).

От прокуратурата така и не идва никакъв отговор. Все пак случаят е придвижен от прокуратурата към вътрешна сигурност на МВР, които, чрез своя представител Георги Атанасов Чиков, осъществяват среща със вносителя на жалбите Стойко Стойков на 17 февруари в гр. Сандански. Стойков още веднъж написва всичко,

което му е известно по случая, и посочва как може да бъде проверено кой е извършителят: чрез входната книга на МВР (в която сграда арестуваните печатари са били държани цял ден), по името на повикания адвокат и по описанието, дадено от задържаните. Стойков няколко пъти подчертава, че неговото разпитване е безсмислено, тъй като не е очевиден, и насочва служителите на вътрешна сигурност към потърпевшите печатари и особено собственика Стоян Николов. Но въпреки, че той дава телефонния номер на собственика на печатницата по телефона още на 15 февруари и повтаря това и на срещата на 17-ти до датата на написване на този доклад (20 март) представители на вътрешна сигурност нито са посетили нито разпитали истинските свидетели или техния адвокат. Не е получена каквато и да е нова информация по случая от разследването на вътрешна сигурност към МВР или от прокуратурата.

На практика към момента на завършване на доклада може да се смята, че бюлетинът е незаконно присвоен от представители на ДАНС в грубо пренебрежение към законите на България и към правата на гражданите.

Случаят е обърнал вниманието на Canadian Journalists for Free Expression (CJFE), както и на електронната медия Balkan Insight¹⁷. Остро протестират организациите Австралийско-македонски комитет по правата на човека, Македонски международен комитет за човешки права от Канада и Обединена македонска диаспора от САЩ. Последната подчертава: „Акцията на ДАНС без съответно съдебно нареждане да задържи и конфискува целия тираж са събитие без прецедент в демократична Европа.” В българските медии този драстичен случай на нарушаване свободата на словото не привлича почти никакво внимание¹⁸.

Конфискацията на бюлетина поставя няколко сериозни въпроса.

1. Защо е конфискуван, преди да излезе от печатницата? Това обстоятелство показва недвусмислено, че не е възможно да е имало оплаквания от страна на граждани от самия бюлетин и неговото съдържание. Т.е. ДАНС е действала

¹⁷ Macedonian Remains a Dirty Word in Bulgaria, By Boryana Dzhambazova, Balkan Insight, 22 февруари 2011 adres

¹⁸ Някои агенции се задоволяват да публикуват на своите сайтове кратки преразкази от публикации в македонските медии, но те са сместени под рубриците за съответните държави, т.е. какво пишат в съседните държави за България, а не като новина от България.

превантивно - като в случай на предотвратяване на сериозна обществена опасност. Но каква опасност е можел да представлява един бюлетин, в който не се призовава към насилие или към незаконни действия?

2. Откъде ДАНС са знаели, че бюлетинът се печата, и то точно в тази печатница, и че това е денят на неговото довършване (отпечатването трае три дни и е приключено именно на 31 януари). Неизбежно се налага изводът, че службите за сигурност в България следят македонските активисти и подслушват техните телефони, обстоятелство, което е добре известно на македонските активисти в България.

3. Имали ли са служителите на ДАНС съдебно нареждане за своите действия? Обстоятелството, че те са отказали да покажат такова, и фактът, че до днес никой не е посмял да поеме отговорност, неизбежно ни довеждат до отрицателно заключение.

Имайки предвид, че целият този брой е посветен на преброяването, а самата конфискация е извършена в денят преди то да започне, от страна на държавен орган, това още веднъж показва отношението на българските власти спрямо самоопределението на македонците и решимостта им да се противопоставят на извяването на македонското самосъзнание дори и с незаконни средства.

2. Преброяването на населението – февруари 2011 г.

2.1 Съдържанието на преброителния картон

1. Употребената терминология в т. 10 и 11 демонстрира отказа на държавата да третира малцинствата като национални и оттам се поставя под въпрос приложението на Рамковата конвенция за защита на националните малцинства. Вместо национална принадлежност въпрос 10 гласи „Вашата етническа група е:”, а въпрос 11 използва двусмисленото понятие майчин език, често използвано, за да се аргументират отказа да се даде правото на малцинствата да изучават литературния език на своята нация, тъй като не е идентичен със диалекта, на който говорят съответните общности.

2. Отсъства графа „Македонец”, но липсват и графи за останалите малцинства освен за двете най-големи - турци и роми.
3. Съдържа множество непотребни данни като ЕГН, месторабота и други, които могат да създадат притеснения на преброяваните и да повлияят върху начина, по който се самоопределят.
4. Липса на подпис дава възможности за всякаква промяна и подмяна на картоните.

2.2. Агитация в медиите против самоопределението македонец.

На третия ден след началото на преброяването е въобновена кампанията в медиите по повод листовките. Като повод е използвано публикуването на 3 февруари в Днес.бг на материал: „Провокират пловдивчани да се броят като македонци”¹⁹, базиран на сигнал на кореспондента Златка Караиванова. В този материал листовките са наречени „скандални” и се лансира невярната информация, че в тях се призовава „пловдивчани да покажат и докажат, че македонците са нация и народ, а не малцинство”. На 4 февруари ВМРО НИЕ излиза с официална декларация по този повод. В нея разпространението на листовката е окачествено като „антиконституционнно действие”, зад което „стоят като идейни подбудители и финансови донори македонските служби и това е част от несекващата им антибългарска пропаганда“. Разпространението на листовката от организации на български граждани е окачествено като израз на „неспиращата антибългарска кампания на БЮРМ, чиято цялостна политика се крепи на антибългаризъм“. Декларацията е лансирана от обкръжението на кмета на Пловдив (втория по големина град в страната) Славчо Атанасов. Хората от това обкръжение се закачили „да сигнализират прокуратурата за провокацията, "за да е ясно, че в 2011 г. никой не може да си позволява, а най-вече платени от чужбина агитатори, да дели отново българския народ така, както той беше разделен през

¹⁹ Днес.бг, 3. февруари 2011, Красимира Гешева, Провокират пловдивчани да се броят като македонци <http://www.dnes.bg/stranata/2011/02/03/provokirat-plovdivchani-da-se-broiat-kato-makedonci.110449>

1944 г. от сърбокомунистите и техните наследници“.²⁰ Същият материал същия ден е публикуван и в Newshub.bg под заглавие „ОМО-Илинден разпространявало листовките „македонец“ и в News.bg под заглавие „ОМО „Илинден“ агитира да се броим македонци“²¹ Същия ден Агенция „Фокус“ дава думата на лидера на екстремната партия Борис Ячев. В публикувания материал е лансирана мисълта, че организациите, подписали листовката, са регистрирани с цел „да усвоят средства от Македония“ (всъщност с изключение на едно на останалите дружества многократно е отказвана регистрация). Разпространението на листовките е окачествено като опит за реализиране на „провокация от национален мащаб“²².

Във всички тези случаи, както и в първата медийна кампания, е характерно, че никоя медия не си е направила труда да вземе мнението на разпространителите! Освен това никой не излиза в защита на разпространителите и на тяхното право.

На 6 февруари, неделя, няколко дни преди да започне преброяването по домовете (до 9 февруари преброяването е само по интернет) по Българската национална телевизия е излъчено огромно по размер предаване – близо 5 часа, посветено на несъществуването на македонци. В него са участвали голям брой известни с отричането на македонците публични личности. Трендафил Михов Митев от Македонския научен институт²³ обяснявал несъществуването на македонска нация, известният български националист от Р Македония Перев разказвал, че македонци не съществуват и че българите в Македония били преследвани, бившият македонски премиер с българско гражданство Любчо Георгиевски говорел за общ произход на българи и македонци, известната Любка Рондова разказвала, че македонските бегълци от Егейска Македония (Гърция) били българи, а подобно на нея се включила и протежираната от президента

²⁰ Днес.бг, 4 февруари 2011, ОМО-Илинден раздавало листовките "македонец", <http://www.dnes.bg/stranata/2011/02/04/omo-ilinden-razdavalo-listovkite-makedonec.110542>

²¹ http://news.ibox.bg/news/id_1850139509, ОМО-Илинден-раздавало-листовките-македонец.374813.html, също и <http://www.snews.bg/bg/statiya/pazete-se-mente-prebroitelite-plaznaha:4054>,

²² Весела Баръмова, Борис Ячев: ОМО Илинден разпространява агитационни листовки, подбуждащи българите да се записват като „македонци“ , <http://www.focus-news.net/?id=n1489013>

²³ Пропагандна наукоподобна институция, поставяща си за цел да доказва, че македонска нация и малцинство не съществуват, че Македония е българска. Финансирана от бюджета на държавата.

фолклпевица Николина Чакърдъкова да обяснява, че македонските бегълци и останалите в Егея са българи и че тези, които се самоопределят като македонци в България, са само шепа хора.

Тъй като става дума за националната държавна телевизия, зад която стои самата държава, с пропагандата, която така активно и в такъв извънреден размер бе направена в тази медия, държавата още веднъж се ангажира против македонците и тяхното самоопределение.

По националната телевизия на 10 февруари вечерта, отразявайки започналото по домовете преброяване, е излъчен момент, в който преброител записва данните на гражданин и когато стига до въпроси 10 и 11, без да ги прочете и обясни, направо казва, че те са незадължителни. Информацията за незадължителността на въпроси 10 и 11 е съобщена в повечето репортажи за началото на преброяването. Доброволността на тези въпроси ще послужи като оправдание за голям брой манипулации (както ще посочим по-долу), но отваря и друг въпрос, тъй като властите цитират получените бройки за малцинствата като абсолютни, независимо от доброволността и възможността да не се попълват тези въпроси.

2.3. Нарушения при преброяването – генерално.

- Честа практика е преброяваните да бъдат записвани като българи, без да бъдат питани, въпреки императивното изискване в Упътването за попълване на преброителния картон, че преброяваният сам определя етническата си група и език.

- Една от най-честите форми на манипулация е подминаването на въпросите за етническа група и майчин език. Използва се доброволността на тези въпроси, така че, ако не бъдат попълнени, се смята, че гражданинът е отказал да се самоопредели. Това е вършено по различни начини. На някои места тези въпроси направо са подминавани (без да бъдат попълвани или като гражданите са записвани автоматично като българи). На други - вместо да бъдат прочетени въпросите 10 и 11, са информирали хората, че те са незадължителни, което при незнание на характера на въпросите лесно може да подведе преброяваният да

поиска да бъдат подминати. В трети вариант тези въпроси са прочитани набързо, без да се спре и да се даде възможност гражданинът да вземе отношение по тях и без да бъде попитан иска ли да се самоопредели и като какъв. В описаните по-долу случаи се е налагало самите граждани да се намесят и да връщат преброителя към тези въпроси, за да могат да отговорят.

- Преброителят вместо да изпълни искането на гражданина да бъде записан македонец, като попълни „Македонец” в графа „Други”, заявява, че няма такава графа. В описаните по-долу случаи се е налагало гражданите да обясняват на преброителя, че въпреки че няма такава графа, могат да ги запишат македонци в графа „Други” – нещо, което самите преброители би трябвало добре да знаят от дадените им преди преброяването инструкции. Този вид манипулация разчита на недостатъчната информираност на гражданите, за да се отнеме възможността да се самоопределят като македонци без формално това да им се отказва.

- При искане на преброявания да бъде записан като македонец преброители са започвали спорове за това, че такава нация, език и малцинство не съществуват.

- В редица случаи преброителите били достатъчно груби, за да откажат категорично да запишат гражданина като македонец с аргументи, че такива няма, или просто, че не може.

- Регистрирани са случаи, в които отказите да бъдат записани гражданите като македонци са придружавани със заплахи. Регистриран е и случай на заплашване на македонски активист по време на електронното преброяване да внимава как ще се самоопредели.

- Административно записване при отсъствие на гражданите в някои места (особено в по-малки села) – преброителите, често това е селският кмет, са вземали личните карти на хората и са попълвали картоните в тяхно отсъствие. На някои места преброителите са вземали необходимите данни от кметовете и са попълвали преброителните картони без присъствие на преброяваните.

- Забелязано е, особено в по-малки селища, участие на представители на държавната власт, било като придружители на преброителите, било че самите те

са се явявали в ролята на преброители, обстоятелство, което допълнително стресира представителите на отричаните от държавата национални малцинства.

- Въведеното след оплакванията на македонските организации категорично изискване преброителният картон да се попълва с химикал често е нарушавано. На места е пренебрегвано – използван е молив, а на места е заобиколяно чрез използване на коректор. В първия случай се е обяснявало, че първо се попълва с молив, за да може след това да се поправят евентуални грешки при попълването с химикал. Във втория -направо са се правели поправки на място чрез коректор. В един от описаните случаи дори непоправимо сгрешеният картон се е късал и се е започвало отново. Последното демонстрира колко лесно може да бъде унищожен и препопълнен при желание преброителният картон на всекиго, след като картоните не се подписват от преброяваните.

- Забелязани са случаи, когато хора, преброили се по интернет и дали преброителния си номер, са били допълнително посещавани по домовете им, като преброителите са носели разпечатка от преброителния им картон, задавали допълнителни въпроси и попълвали допълнителна информация в картоната.

- Постъпили са съобщения от гр. Гоце Делчев, че в електронното преброяване при попълване на македонец в графа „Други” програмата отказва да го приеме.

- Има случаи на хора, които така и не са били посетени от преброител и не знаят дали някой ги е преброил и как.

Тези основни типове нарушения ще илюстрираме с конкретни случаи:

2.4 Контролни примери

* На 7 февруари в село Кавракирово, община Петрич, Никола Калпсъзов е бил посетен от трима души млади и яки мъже и е бил посъветван със заплашителен тон да внимава с преброяването и как ще се преброи. Мъжете не са се представили кои са, или кой ги праща. Информацията е съобщена от Георги Ораков чрез Крум Филатов.

* Още преди началото на преброяването по домовете на 7 февруари в с. Мусомища преброителката Лидка Димитрушева посещава Васил Маджаров с цел да го преброи. Налага му се да води тежък спор с нея, тъй като не желала да го запише македонец. Казала му, че такава графа няма. Когато настоял да бъде записан македонец в графа „Други“ тя му отговорила, че такава нация няма. След което той се принуждава да се преброи по интернет с номер-0262002092.

* На 10 февруари в с. Лиляново (Санданска община) преброителят е минавал по къщите, придружен от представителя на официалната власт – кмета. Чут е да успокоява преброителя, че за хората, които не са си у дома, той ще й даде необходимите данни. (Информация, взета от Страхил Главчев на място – свидетел.)

* На 9 февруари в с. Микрево, община Струмьани, в дома на македонския активист Костадин Методиев Петков преброителката София Пантева е правела преброяването, държейки и химикал, и молив, като обаче не е употребила молива в този случай. Когато стигнала до въпросите за етническа група и майчин език, преброителката ги прочела бързо и без да изчака или попита Петков и неговата съпруга - Зорка Нушева Петкова, какви се самоопределят, преминала на следващия въпрос. Наложило се Петков да я спре и да я върне към тези въпроси, след което тя го записала македонец. Преброителката е постъпила така само с тези два въпроса!

* На 11 февруари в Благоевград на ул. „Полковник Дрангов“ в дома на Йордан Кирилов Палахански преброителката категорично е заявила, че не може да го запише македонец, и му казала „Да не съжالياваш после!“. Последвал повече от 15-минутен спор по въпроса съществуват ли македонци. Накрая преброителката го писала по свое усмотрение какъвто е решила, без да го уведоми. Палахански не е сигурен като какъв е записан и от течението на разговора предполага, че е записан като българин²⁴.

²⁴ В Балкан Инсайт случаят е описан по следния начин: On February 11, on the second day of the classic population count in the Balkan country, Pahler, 51, welcomed two officials responsible for filling in the questionnaires for his neighbourhood into his home. Little did he know that he would soon find himself having to justify his choice of ethnic identity to them. “We were arguing for more than 15 minutes

* На 13 февруари в гр. Сандански, в дома на Страхил Тупалски, преброителката се опитала да попълни картоната с молив, той възразил и настоял да използва химикал. Тя обяснила, че трябва с молив, за да може, ако има грешки, да се поправят. След като Тупалски настоял да използва химикал, преброителката отстъпила. Когато стигнали при графа народност, Тупалски заявил, че иска да го запишат македонец. Преброителката, вместо да изпълни неговото желание, възкликнала: „Ами сега? Няма такава графа?!“ Наложило се Тупалски да ѝ обясни подробно, че въпреки отсъствието на графа „Македонец“ може да го запише такъв в графа „Други“, след което, без да създава повече проблеми, преброителката го записала македонец. Но ако не е бил достатъчно информиран, нямало да го запишат македонец.

* На 17 февруари към пет следобед две преброителки посетили семейството на Василка Тиханова Цонева на ул. „Крайречка“ в гр. Сандански. След като преброили съпруга, който се писал българин, минали към Величка. Тя им казала първо да я пишат македонка, след което преброителките реагирали остро, питали я как така ще се пише македонка, като не е женена за македонец, а мъжът ѝ се е записал българин. Поискали личната ѝ карта. Тя им казала, че ще им я даде и ще им отговори на всички въпроси, след като я пишат македонка. Те силно се нервирали на това изказване, а когато им заявила, че ако не я пишат македонка, то тогава са свободни да си вървят, по-младата от двете преброителки я заплашила, че ще дойдат на следващия ден с полиция и ще я глобят 120 лева, защото била отказала да се преброи. След като случаят е публикуван в македонските медии и особено след излъчването му в телевизията „Канал 5“, в българските медии той е отразен изключително некоректно. Така на 21 февруари в Новинарската агенция Actualno.com излиза текст, коментиращ съобщенията в македонските медии. В него, освен че самоопределението на Василка като македонка е поставено в кавички, тя е провъзгласена за ромка, каквато не е. Тази промяна на нейния произход е извършена без никаква проверка и без никакви конкретни данни – Цонева въобще не е питана. Новинарската агенция се прикрива зад писмо на читател, чието име не е посочено, но ромският произход на

over the existence of Macedonians, and in the end I'm not sure which ethnic group the official put me in," he told Balkan Insight. "They basically don't count us as a people," he complained, puffing away at his cigarette, still irritated by the humiliating experience.

Василка е даден като цитат от него²⁵. Тенденцията зад този акт е да се оневинят преброителите, нарушили грубо правото на самоопределение, да се првоъзгласи самоопределението на Василка като неестествено и фалшиво и да се компрометира нейното свидетелство за извършеното спрямо нея нарушение и отправените заплахи, като същевременно се покаже, че случаят няма нищо общо с македонците. Всъщност Василка е от род на македонски активисти, нейният баща Тихан е един от най-старите и активни челнове на ОМО „Илинден“, брат ѝ Атанас е завършил в Скопие и работи там като журналист, а тя самата е редовен участник в македонските събори в памет на Яне Сандански. Това манипулационно съобщение е препубликувано от голям брой медии.²⁶ На 21 февруари се заинтересува и националната телевизия БТВ, като нейният журналист Петър Томов търси контакт с Василка чрез ОМО „Илинден“-ПИРИН и го получава. С Василка е проведен разговор на 22 сутринта, при което ѝ е казано, че ако е написана от преброителите българка против волята ѝ, ще дойдат да направят интервю, ако не – не са заинтересувани. Заявяват, че манипулацията с измисления ѝ ромски произход не е достатъчна, за да дойдат. Няколко часа след този разговор, около 12.00 часа в дома на Василка отново пристигат преброителите, този път извънредно почтени и любезни, като записват без никакви проблеми и нея, и детето ѝ като македонци, без дори да направят въпрос за това, че бащата е българин. Това става след петдневно отсъствие (въпреки обещанието да дойдат на следния ден) и съвпада по време със заинтересуването за случая от националната частна телевизия БТВ. Остават подозренията за намеса на трета страна, за да не стигне нейният случай до националния ефир.

* Николай Митов от Петрич, живеещ в София, е посетен в своята квартира от преброители. Те подминали въпрос 10 и 11 и се наложило Митов да ги върне към

²⁵ Подобен подход на манипулиране на новините, отнасящи се до македонското малцинство в българските медии, е широко разпространен. Обикновено медиите се позовават на анонимни писма, анонимни източници, на хора, пожелали анонимност и прочие, за да разпространяват напълно целенасочена и невярна информация, компрометираща достойнството и действията на отделни македонски активисти или цели организации.

²⁶ Така например броени минути след публикацията в Актуално.ком същата новина я има вече и в БГ Нюз, в която освен горепосочения измислен ромски произход е добавен следният текст: *„Македонски журналисти направиха антропологично-социални революционни открития, като започнаха да се идентифицират с хора от ромски произход“*. На 22 февруари същото е публикувано и в регионалния вестник „Струма“.

него. Попитали го – „но нали сте българи“, а Митов отговорил, че е македонец, на което му било казано, че такова нещо като македонска нация няма. След като настоял, преброителите отстъпили и го записали македонец.

* В село Коларово, Петричко, преброителката Ирина Шопова отказва да запише като македонка Македонка Велева Гугушева/Маркова, 88-годишна, с аргумента, че „тук няма македонци“. Македонка категорично настояла, като посочила дори и името си като аргумент, и казала, че е кръстена на Македония, но въпреки това преброителката я писала българка. Жената по-късно споделила пред съседа си Георги Марков, като се разплакала, че се чувства „все едно ме направиха предател“ . След два дни същата преброителка отново посещава Македонка, тъй като е била сгрешила някои данни и този път след много молби я пише македонка и даже споделя, че и много млади хора се пишат македонци.

* Същата преброителка в същото село на искането на Георги Марков да бъде записан македонец му казала, че графа „Македонец“ няма. Но след като той ѝ обяснил, че има графа „Други“, в която може да го запише, го направила без повече възражения.

* Преброителката Виктория Токова посещава дома на Надежда Станкова в село Коларово, Петричко. На въпроса за етническа принадлежност Надежда заявява, че желае да бъде записана като македонка. Преброителката отговаря, че такава графа/група няма. След като Надежда настоява, преброителката се съгласява да я впише македонка, но попълва с молив.

* В село Самуилово, Петричко. В дома на Крум Филатов преброителката писала с химикал, но на няколко места е поправяла с коректор. Поради една непоправима с коректор грешка се обажда по телефона и след това къса формуляра и си попълва нов. Записала без проблеми Филатов македонец, но като попълвала картоните на останалата част от семейството (6 души, които не са присъствали) всеки път, когато той казвал македонец, тя го питала – „Ама ти сигурен ли си?“, на което получавала отговора – „Повече, отколкото, че говоря с вас в момента!“

* В село Самуилово, Петричко. Цвета Атанасова Гогова, към 85-годишна жена, е открита от преброителката с помощта на нейния съсед Крум Филатов. Той казал

на преброителката, че и баба Цвета е македонка, след което се оттеглил настрана. Когато преброителния картон бил попълнен Филатов я попитал записала ли е баба Цвета македонка, на което уж изненаданата преброителка възкликнала – „Ах, аз я писах българка и сега не мога да променям и трия”, след което избягала през вратата навън. Преброителката въобще не е попитала възрастната жена и, въпреки предупреждението на Филатов, я записала българка. Тя отказала да поправи тази своя „грешка”, въпреки, че преди това в дома на Филатов не се колебаела да използва за порпавки коректор.

* Село Самуилово, Петричко. Иван Дончев е посетен от преброителя Валентин Александров Атанасов, активист на националистическата партия ВМРО. Когато стигат графа „Македонец”, директно го съветва да се пише българин, тъй като е знаел, че преброяваният е македонски активист. Но след като Дончев настоял, накрая го е писал македонец.

* Георги Ораков от с. Беласица, Петричко, съобщава за негов братовчед от същото село, чието име не желае да бъде записано, когато преброителите въобще не са попитали за етническа принадлежност и майчин език.

* Гр. Стамболийски. Преброители бързат да маркират графа „Българин” във въпрос 10 и 11, без да питат преброяваните. Димитър Москов спира жената, която го е преброявала и я кара да пише македонец и език македонски, на което преброителката, реагира стъписано и казва, че досега не е срещала такива. Москов констатира, че този подход е бил масово прилаган в гр. Стамболийски и околността.

* Гр. Стамболийски. Никола Мърваков е записан, без да бъде питан, като българин. Забелязвайки това, присъстващият Йордан Койнарев, знаейки македонското самосъзнание на своя приятел, му обърнал внимание, че са го писали българин, и го посъветвал да поиска да скъсат преброителния картон и да попълнят нов, в който да отговори на въпроси 10 и 11 според това как той сам се определя. Мърваков отказал да направи това, като казал, че за да няма проблеми, по-добре да остане така.

* Назначения кмет на с. Тешово, Гоцеделчевско, Димитър Попов събирал на възрастните хора личните карти и сам ги попълвал в кметството. Селото е известна твърдина на ОМО „Илинден“-ПИРИН.

* В село Тешово, Гоцеделчевско, възрастна госпожа, пожелала да остане анонимна, свидетелства: „Македонка съм и мъжът ми бе македонец - щях да се пиша македонка, ама кметът ни събра личните карти и не ни питаше какви сме, а ни писа, както сам реши.“

* В Хаджидимово Наска Дерменджиева не е питана въобще за етническа принадлежност и език.

* В гр. Гоце Делчев в дома на Иван Сингартийски преброителят използвал коректор да поправя сгрешените места. Сингартийски коментира, че в училището, където работи, не им позволяват да употребяват коректор на никакъв документ, а всяка поправка се прави с подпис за удостоверение, и затова е удивен как може да се използва коректор при едно преброяване, след като това дава възможност данните произволно да бъдат променени.

* В Асеновград двойка преброители – мъж и жена, посетили дома на Здравко Граматиков, който в момента отсъствал, но там била неговата съпруга. Тя поискала съпругът ѝ да бъде записан македонец, но двойката отговорила, че такива в България няма. Започнал спор и тъй като те не отстъпили, жената ги изгонила. Когато дошли пак, съпругът си бил у дома и настоял да го запишат македонец. След известна съпротива преброителите отстъпили, но се опитали да запишат тези данни с молив. Наложило се да се води нов спор, за да бъдат принудени да попълват с химикал.

* Подобен случай със същата двойка преброители от Асеновград. Йорданка Попкръстева поискала да я запишат македонка, на което получила отговор, че такива в България няма. Жената била много упорита и след дълъг спор принудила преброителите да я запишат македонка. Според изпратилите информацията със същата двойка преброители е имало доста подобни случаи.

* В с. Ляски, Гоцеделчевско, Иван Вантов съобщава, че преброителката Лиляна Пандарева не пожелала да го пише македонец. Направила това след големи разправи.

* В с. Мусомища, Гоцеделчевско, преброителката Костадинка Апостолова е попълнила картоните на Петра и Славка Узунови, без дори да ги попита за въпроси 10 и 11.

* Петра Чурукова от с. Мусомища е записана българка вместо македонка, както тя е искала. Преброителката Костадинка Апостолова ѝ заявила, че такива няма в преброителния лист.

* От същото село е получена информацията, че при инструктажа на преброителите на общинско ниво не са им дадени указания да зачитат свободата на самоопределение, като точки 10 и 11 са били напълно пренебрегнати, оставяйки преброителите да се ориентират според собствените си разбирания. При отрицателната и заплашителна атмосфера, създадена от правителството и различни медии преди преброяването и съществуващите предразсъдъци спрямо македонското малцинство, липсата на инструкции за начина на попълване на тези въпроси и указания за зачитане правото на самоопределение са отворили вратата за всякакъв род нарушения в района. В това конкретно действие още веднъж намира израз резервираната позиция на държавата по въпроса за свободата на самоопределение²⁷.

* От гр. Гоце Делчев общинският комитет на ОМО „Илинден“-ПИРИН в протокол от събрание, проведено на 18 март, съобщава за проблем при електронното преброяване, когато след попълване в графа „Други“ думата македонец програмата отказва да я приеме и да мине на следващата страница. Причината за това явление е неизвестна. Не е докладвано от други места за подобен проблем.

* Спас Захариев от Благоевград се е преброил по интернет. Оставил номера на вратата, за да бъде взет от преброителя, което и станало. По-късно бил отново

²⁷ Общинските преброителни комисии се доминират от представители на общинската и локална администрация съгласно чл. 19.3 от Закона за преброяване на населението.

посетен от преброителя, който носел и разпечатка от преброителния му картон. Питан бил допълнително неща във връзка с имотите. Захариев изказва притеснение, че тези допълнителни въпроси и попълвания/поправяние, на картоната могат да послужат като възможност за подмяна на неговото самоопределение. Забелязани са доста подобни случаи в Благоевград.

* Граждани на държавна работа, настояли за анонимност, са декларирали, че не смеят да се запишат македонци на преброяването поради страх от загуба на работното си място. Страхът им има основание, ако се вземе предвид уволненията на служители на НСИ заради допускането на подграфа „Македонец” в преброяванията.²⁸

2.6. Допълнителни бележки

- Авторите на доклада не успяха да получат експертно мнение по въпроса възможно ли е да се манипулират резултатите от електронното преброяване. Позицията на държавта против съществуването на македонското малцинство и македонското самоопределение създават сериозни притеснения в тази насока.

- При събирането на информацията за конкретните нарушения беше констатирано силно нежелание на македонците да говорят за станалото по време на преброяването, за да си нямат проблеми. Някои въобще отказват да говорят, други споделят историята, но не дават съгласие да бъде описана, трети са съгласни, но настояват за анонимност. Дори и тези, които се съгласяват техните имена да бъдат споменати в доклада, не желаят да подават индивидуални жалби в преброителните комисии и да се занимават с полиция, съд и администрация.

- Трябва да се отбележи, че ръководството на НСИ в лицето на председателката прави определени усилия да защити правото на самоопределение първо по телевизията в дебат срещу министър Димитров, след това с публични изказвания

²⁸ *Цитираните случаи са използвани за илюстрация и не изчерпват общия брой, който включва и недостатъчно документирани случаи, настояване случаят да не се споменава и подобни. Регистрираните случаи са твърде много, ако се вземе предвид, че македонските организации, подготвили доклада, не разполагат с капацитет да обхванат всички, или поне значителен дял от представителите на малцинството – пръснати из цялата страна, а пък почти всички техни членове и активисти са предпочели да се преброят по интернет, за да избегнат проблемите, правени им в миналите преброявания.*

на пресконференция в Благоевград в навечерието на преброяването. Освен това в упътването за попълване на преброителния картон са поставени недвусмислени указания за това, че преброяваният сам определя към коя етническа група и кой е неговия майчин език. Също така в това упътване е дебело подчертано изискването да се попълва само с химикал. Но въпреки тези усилия НСИ не е в състояние да конкурира впечатлението, създадено с позициите и постъпките на правителството, нито да защити своите уволнени членове. За съжаление и изброените в упътването изисквания, както беше посочено, нямат особено въздействие върху самите преброители и масово се нарушават.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Обобщената информация дава основание да се направят следните изводи:

1. Преброяването е извършено при официална и публична позиция на държавата, че македонско малцинство, нация, език и т.н. не съществуват.
2. Проведено е в условията на една създавана от десетилетия отрицателна обществена атмосфера, която гледа на самоопределението като македонец като на национално предателство, родоотстъпничество, антибългарско и антидържавно действие.
3. Проведено е при явно демонстрирана негативна позиция на правителството спрямо самоопределението македонец, както и отричане/ограничаване правото на самоопределение от страна на представители на правителството.
4. Проведено е в атмосфера на страх и недоверие сред самите македонци, както и на несигурност сред преброителите, при публично изпратено послание от правителството, че приемането на самоопределение македонец е потенциално наказуемо (уволнените петима специалисти от НСИ заради графи с “несъществуващи етноси”).
5. Правителството не е предприело никакви мерки, за да поправи това неприемливо положение, въпреки че е било алармирано и предупредено от

страна на македонските организации. Напротив, взело е конкретни мерки, задълбочаващи тези проблеми.

6. Съдържанието на преброителните картони, включващо извънредно голям брой лични информации като ЕГН, адрес, месторабота и подобни, допълнително засилва недоверието сред част от гражданите и конкретно сред македонците, че написаното може да бъде злоупотребено срещу тях (това особено се отнася до македонците, които имат държавна работа).
7. Не съществува прозрачност по въпроса как ще се обработват така събраните резултати, нито контрол и гаранция, че манипулации няма да бъдат допуснати, няма защита срещу подмяна на преброителните картони.
8. Правителството се е намесвало преди и по време на преброяването чрез свои органи, за да повлияе върху самоопределението македонец.
9. В преброяването няма графа „Македонец”, въпреки очевидната нужда от нея.
10. Забелязани са множество нарушения и манипулации по време на преброяването, които минимализират броя на хората с македонско самоопределение в България.
11. Въпросите за етническа принадлежност и майчин език са доброволни, но въпреки това резултатите за малцинствата (според практиката от предишните преброявания) се цитират от държавните представители като абсолютни цифри.